

Зловещият план не бе осъществен докрай

90 години от чудовищния атентат в „Света Неделя“ през 1925 г.

„Нощта на 16-и срещу 17-и април бе злокобна; тя бе и критична. България бе дебната. Настанените около Третия интернационал и в Кремъл български комунисти емигранти чаква сигнала, за да потеглят за България. В Цариброд на гарата пък бяха пладнарите емигранти начело с Коста Тодоров, готови триумфално да влязат в София като победители. Атентатът в катедралата бе най-страшният. Кой престъпен мозък, коя развинтена фантазия можа да измисли такова отвратително злодеяние, на което и дяволът би завидял? Само те, комунистите безбожници!“

Александър Цанков

„Св.Неделя“ след атентата през 1925 г.

Терористични убийства през Страстната седмица

През април 1925 година, в дните между Цветница и Великден, България е разтърсена.

На 14 април сутринта в прохода Арабаконак група комунистически терористи и анархисти откриват огън срещу автомобиля, с който пътува държавният глава на България цар Борис III. Благодарение на шофьорските си умения и удивителното си самообладание, както и на адютанта си ротмистър Стаматов, цар Борис се измъква невредим от засадата, но двама от неговите спътници са убити. Застрелян е 39-годишният български учен ентомолог проф. Делчо Илчев, оставил невръстна дъщеричка. Загива

и Петър Котев, отличен познавач на българските планини, организатор на царските ловни излети и баща на две малки деца. Черната хроника за този трагичен ден обаче не е приключила. Вечерта в центъра на София е убит народният представител

о.з. ген. Константин Георгиев. Застрелян е от комунистически терористи в градинката пред църквата „Свети седмочисленици“ пред очите на жена си и осемгодишната си внучка, докато отиват на литургия. Тук трябва да отворим една скоба. Според унизителните клаузи на Ньойския договор от 1919 г. България е принудена да сведе армията си от 880 хиляди души до едва 33 хиляди. На тогавашния началник на Генералния щаб ген. Константин Георгиев се пада тежкия кръст да уволни от армията огромна част от своите колеги. Той се справя с тази мъчителна задача доблестно и обективно, а накрая сам подава оставка.

Износът на революции

След Октомврийския преврат през 1917 година, предизвикал кървава гражданска война в Русия, болшевиките налагат властта си вътре в страната с нечуван терор. През 1919 година в Москва се създава Третият или Комунистическият интернационал (Коминтерн). Основната му цел е износ на революции и терор, военизиране и безпрекословно подчиняване на комунистическите партии в Европа на съветските директиви.

В България отцепилите се от Българската работническа социал-демократическа партия (БРСДП) „тесни социалисти“ през 1919 година се преименуват на Българска комунистическа партия (БКП) и поемат пътя на болшевиизирането и военизирането, което превръща БКП в терористична организация, безусловно подчинена на Коминтерна.

След провала на заповядания ѝ от Москва въоръжен метеж през септември 1923 година, БКП е забранена в България и минава в нелегалност. Въпреки дадената от правителството амнистия, комунистическите агенти не мирясват, защото от Коминтерна са им дали „курс към въоръжено въстание“. През цялата 1924 година те се занимават с вербуване на нови членове, предимно от средите на необразованите или малообразованите, усилено се снабдяват с оръжие, създават въоръжени чети, тероризират населението. Но най-страшното тепърва предстои.

Кървавият Велики четвъртък

„Помислихме, – продължава Александър Цанков в своите мемоари, – че едно голямо злощастие, едно държавно премеждие отмина. На същия ден обаче, привечер, бе смъртоносно прострелян ген. Константин Георгиев. Това бе вторият етап, вторият замислен атентат. Погребението му бе определено да стане на 16 април в 2 часа следобед. Денят бе Велики четвъртък. Злодеите разчитаха, че тук ще ни довършат.

В катедралната църква „Света Неделя“ ковчегът с тленните останки на покойния бе сложен на определеното за опяване място. Отляво беше семейството на покойния. Отдясно на владишкия трон служеше софийският митрополит Стефан, настресан бяхме наредени в две редици министрите, а зад нас – отляво и отдясно храмът беше препълнен с народ – мъже, жени, имаше и деца; официални и длъжностни лица и целият генералитет – запасни и действащи офицери.“²

В спомените си по-нататък Александър Цанков се спира на злокобната фигура на клисаря Задгорски и уточнява, че именно клисарят, вероятно съвсем не случайно премества ковчега по-напред, поради което всички министри автоматично се придвижват и така застават ТОЧНО под купола, където вече е била заложена бомбата с 30–40 кг. взрив. Това отместване всъщност ги спасява, макар че неукият клисар очевидно е мислил, че – попаднали точно под взрива, смъртта им е гарантирана. По църковния обичай клисарят раздава свещите. „Като че ли ни броеше“, разказва в мемоарите си Ал. Цанков.

Опелото започва. Софийският митрополит Стефан чете Евангелието. Експлозията става в мига, когато звучат думите:

„Недейте се чуди на това, защото иде час, когато всички, които са в гробовете, ще чуят гласа Му и ще излязат – ония, които са вършили добро, ще възкръснат за живот, а които са вършили зло...“ (...ще възкръснат за осъждане; Йоан, 5:28-30)

„Дебела тъма легна и покри с непроницаем мрак Божия храм и нас, които бяхме в него. – пише Александър Цанков. – Потънахме като че ли в ада.“³ Чудовищният взрив, който на 16 ап-

рил 1925 г. в 15.20 часа разрушава централния купол на катедралата, в която току-що е започнало опелото на убития генерал, се чува в цяла София. От взривната вълна са изпочупени прозорците дори на отдалечени къщи и сгради. Борис III оцелява по чудо и за втори път в разстояние на два дни е спасен от убитите при Арабаконак свои спътници – той закъснява за опелото в църквата „Света Неделя“, защото присъства на погребенията им.

Неописуем ужас, гибел и разрушение

Страшната картина на повалените сред отломките хора, стенанията и воплите на умиращите и затрупаните под развалините на катедралата, разкъсаните тела на загиналите, окървавените лица и риданията на шуращите се оцелели, опитващи се да намерят близките си, се запечатват завинаги в съзнанието на очевидците. Легендарният Юрий Захарчук, командир на Пожарната команда, описва така мястото на престъплението: „Там видях жива гробница: парчета от икони, разхвърляни шапки, ръце, окървавени глави и всичко това бе застлано с кръв.“⁴

Подробно описание на страшния ден дава и о.з. генерал Иван Шишков, оцелял по чудо.

„Всичко беше в развалини, а под развалините загина цветът на столичното общество... Картината не се поддава на описание – смърт и ужас витаеше в храма. Спасените като луди се втурваха към вратите, мачкаха лежащите и ги доубиваха. (...) Хора, търсещи своите близки, кършат ръце и бягат в други болници, в други отделения, безнадеждно се връщат в града, отново нахълтват в разрушения храм, ровят се из неговите развалини... Ужас, неописуем ужас и отчаяние бяха обхванали целия град!“⁵

Погребение на жертвите от атентата

Жертвите

Само за няколко мига България губи десетки висши офицери – повече, отколкото във всички войни дотогава. Участвали в не една война, тези герои от Сръбско-българската, Балканската, Междусъюзническата и Първата световна войни, кавалери на ордена „За храброст“ загиват от престъпната ръка на български, избрали да служат на чужда държава.

Загиват 14 генерали, между тях и ген. Иван Попов – участник в четата на Филип Тотю, герой от четири войни. Ранен е героят от Дойран – ген. Владимир Вазов. Ранен е и синът на Райна Княгиня – ген. Иван Дипчев. По зла ирония на съдбата атентатът се ръководи от Коста Янков, негов пръв братовчед, племенник на Райна Княгиня. Под развалините на Божия храм намират смъртта си и трима народни представители, включително бившият пълномощен министър Недялко Колушев – дипломат, литератор и публицист.

София загубва своя кмет Паскал Паскалев – демократ и общественик. Трагичната му съдба е споделена и от столичния градоначалник Георги Кисъов и от софийския окръжен управител Дянко Неделчев.⁶

Мнозина загиват на място или покъсно от раните си. Кървавият велики четвъртък – така наричат софиянци страшния ден на 16 април 1925 година. Убити са 213 души. Между тях има много жени и деца. Загиват ученици, студенти, учители, журналисти, адвокати, архитекти. Ранените са около 500 души, голяма част от тях – тежко. Сред ранените са министър-председателят на България Александър Цанков, министърът на войната Иван Вълков, министърът на вътрешните работи Иван Русев, министърът на външните работи Христо Калфов, митрополит Стефан, подпредседателят на Народното събрание Борис Вазов, народните представители проф. Йосиф Фаден-

Разрушеният храм отвътре

хехт и Атанас Буров, Тодор Кожухаров, Андрей Ляпчев и много други.

Целта на атентата

Извършеното варварство – да взривиш църква на Велики четвъртък, да я взривиш по време на опело, нещо повече – да си видял с очите си множеството хора, между които много жени и деца, и въпреки това да запалиш фитила, е чудовищно. Още по-чудовищно е, да убиеш достоен човек само заради авторитета му и с цел неговото опело да се превърне в смъртоносен капан. В капан за държавния глава, за българското правителство и за висшето офицерство. И заедно с тях, за близките и роднините на покойника, за стотици хора. Целта на подготовения с месеци атентат е ликвидирането на цялото висше държавно, политическо и военно ръководство на България и възползване от създадения властови вакуум, паника и суматоха за заграбване на властта и установяване на съветска република в България.

В хода на следствието се установява, че на територията на цялата страна са били образувани и подготвени въоръжени бойни единици, организирани в петорки, шесторки и по-големи чети, които очакват даден от ЦК на БКП сигнал за започване на въоръжен метеж. Избиването на правителството би означавало, че атентатът е успешен и сигналът за въоръжено настъпление може да бъде даден. Всички предварително обучени и въоръжени бойни групи имат предварително точно установени задачи: превземане на пощите, общините, полицейските управления, гарнизоните на военно безпомощната (поради Ньойския договор) България, овладяване на централната и местната власт и ликвидиране (по предварително изготвени списъци!) на авторитетните хора в градове и села, естествените лидери на нацията. Нещо, което (още по-методично и отлично организирано) комунистите прилагат 20 години по-късно под прикритието на щиковите на окупационната Червена армия. Вбесени от провала на септемврийския метеж през 1923 година и опита за насилствено налагане на съветска власт в България, вносителите на „революция“ търсят реванш. Пъкленото дело на атентата не успява.

Правителството по чудо оцелява. Благодарение на самообладанието и бързата реакция на Александър Цанков и на целия Министерски съвет, на професионализма на полицията и на армията, България е спасена и зловещият план не се осъществява. Министрите, макар и ранени, някои тежко, се събират веднага и в плен състав(!) на заседание в Министерството на войната. Всички са в шок и очакват най-лошото, но бързо се окопират. Взема се решение да бъде обявено военно положение. Още в първите минути след атентата, макар и сам контузен, министърът на външните работи Христо Калфов, вече е в Централна поща, откъдето по телеграфа и по телефона дава разпореждания и отправя първата окръжна телеграма, с която съобщава за станалия атентат и за това, че Царят и правителството са живи и невредими, а редът в столицата е запазен⁷. Вдигната е тревога, София е блокирана. Обявено е военно положение и частична мобилизация. Арестувани са клисарят и Марко Фридман, които разкриват съучастниците си и мрежата започва да се разплита. А тя се оказва чудовищна.

Кой стои зад атентата ?

Атентатът е подготвян грижливо цели месеци. За него не само са знаели много хора, но той е бил ръководен от ЦК на БКП по нареждане на Коминтерна и лично на Георги Димитров и Станке Димитров!
Ст. Димитров: Убийството на прокурора Димчев трябваше да стане като първи акт на централната терористическа група, налагаше се да се удари не голямо политическо лице, за да се сондира почвата, да се види как ще се отговори и съобразно с това да се решава за бъдеще. Убийството на детектива Кузинчев се наложи по необходимост, защото той предаде Гюлеметов и др. С решението за убийството на Ник. Милев се искаше да се удари по-силно правителството и македонствующите и да се види пак как ще действа тая тактика. Приближаваме към атентата. Военната организация намери клисаря в черквата „Св. Крал“ и сметна, че там може да се складират взривни материали. Другарите огледаха черквата и намериха, че в нея може да се извърши

*атентат. К. Янков и Ив. Минков разискаха тоя въпрос и сметнали, че може да стане един атентат, като се съберат правителствени хора и с един удар да се унищожат.*⁸

Десетилетия наред българските комунисти не спряха да лъжат и да изопачават истината за атентата, който уж бил дело на авантюристи от някаква си ултралява секция на БКП, които на своя глава взривили пълната с хора черква. Истината обаче отдавна се знае.

През юли-август двама от избягалите в Съветския съюз атентатори Димитър Златарев и Петър Абаджиев „анализират“ в Москва на специално съвещание защо пъкленият им план не е успял. На съвещанието присъстват Васил Коларов, Станке Димитров и Георги Димитров, Димитър Златарев (член на БКП и на Военния център на ЦК на БКП и на Софийската партийна организация, един от организаторите на атентата в „Св. Неделя“) и техникът Петър Абаджиев, грижил се заедно с убийците по време на полицейска престрелка в София специалист по минно-поддривно дело Иван Минков за поставянето на взрива в катедралата.

Из протоколите на Московската конференция на БКП през август 1925

Петър Абаджиев: „Ние казвахме, че в продължение на 15 дена ще пропищете дете в майка след атентата, а не мислехме, че ще има военно положение, полицейски час в 7 и половина и че ще има всеобща арести (...). Аз измерих черквата, направих скица и я изпратих на Минков и Янков. Гледах в черквата да се постави взривът в пода и да не остане нито един жив. После реших да се постави в тавана. Аз смятах, че Минков е по-опитен от мен и той каза, че зарядът трябва да бъде съсредоточен. Аз виждах, че там ще се събере отбор сволоч и че няма да бъдат избити. Исках да дадат гранати, обещаха, но не дадох. **Понеже искахме да ги избием с детонация, аз казах да се даде отровен газ и да ги изтравим. Дадох един килограм димяща сярна киселина и казаха, че тя е достатъчна. И наистина много от ранените измряха вследствие отравянето.**“⁹

П. Абаджиев: През това време аз

работех и за атентата, като внасях взрив вътре в черквата. Клисарят не беше наемник, а вършеше съзнателно работата си, като пари му давахме ние. Узнаха много хора, времето течеше, станаха много провали.

Отначало в Младежкия съюз, а после и в Партията. Ние искахме да стане атентата и се даде такова нареждане.

Реши се да бъде убит Вл. Начев и ние три вечери го вардихме, но той беше много предпазлив и беше непрестъпно около него (...) Трябваше да очистим Начев, за да събере той всички в черквата при погребението му и да стане атентата.

Абаджиев: Нарездането се даде много преди атентата. Събрахме се с Минков и отидохме при Д. Златарев и там се даде заповедта за атентата. Това беше на 15 март. Ако Начев беше убит, атентатът щеше да стане веднага. После се даде нареждането за убийството на Славейко Василев. Но и той беше много добре охраняван от македонците. Аз можех да го убия в „Славянска беседа“, но с това пропадна атентатът, а друг нямаше. По това време съобщиха, че се откриват нови отдели и Д. Златарев ще завежда разузнавателния апарат и че той ще ми дава нарежданията. Ив. Ценов казал в Обществена имена на всички, които чул в „Русалка“ и които сме се готвели да убиваме. Славейко Василев скри, а така също и всички други и навсякъде охраната им се стегна. Даде се зор да се намери друг. Даде се нареждането да бъде убит К. Георгиев и той биде убит. Срещнах се с Д. Златарев и той ми каза да се пали фитила...

Е, кои са всъщност ... „кръволиците“?

Това е само една много малка част от терористичната дейност на БКП и „подвижите“ на добре платените й с пари от Коминтерна дейци, изповядана без стеснение от тях самите, помежду си. Но и тази част е предостатъчна, за да се види срещу какво са били изправени правителството и народът на България.

Десетилетия наред българският държавник Александър Цанков – университетски преподавател, убеден парламентарист и социал-демократ бе демонизиран и наричан „кръволок“, защото през 1923–1925 година спаси страната и народа си като пресече опитите на БКП чрез гражданска война и терор да установи съветска власт и защото осуети замислите на московските болшевики за победата на „световната революция“ в България. Но нека сложим ръка на сърцето си и да се запитаем кой всъщност е кръволокът: дали министър-председелят Александър Цанков, възстановил погазената от земеделското управление на Стамболийски Търновска конституция и спасил страната си от насилствена съветизация и неминуема подялба между алчните й съседи или тези, които по заповед на чужда държава взривяваха църкви, пълни с хора?

В своите мемоари Ал. Цанков напомня, че атентатът в катедралата всъщност далече не е първият: „Срещу Нова година на 1925 е осуетен атентат, който да вдигне във въздуха Военния клуб, по времето тъкмо когато държавният глава поздравява столичани с Новата година по тогавашния обичай.“¹⁰ „Атентатът – пише Ал. Цанков – биде осуетен, защото адската машина бе открита случайно.“¹¹

Но комунистическите „геройства“ продължават: „За да тероризират съдиите, комунистическата терористическа банда уби посред града столичния прокурор Димчев. От омраза към офицерството безпричинно бе убит на гара Костенец един свършено невинен, капитан Беров. Атентатът в град Враца – с цел да се хвърли градът във въздуха. Атентатът срещу държавния глава на 14 април 1925 г. Атентат е убийството на ген. Коста Георгиев, народен представител и бивш началник – щаб на армията. Атентатът на 16 април 1925 – короната на болшевишко-комунистическите престъпления... Атентатът срещу Севлиевския областен съд, който бе изцяло избит. Ами да напомня ли за бандата на прочутия за времето си

комунист Дочо Христов, организирана и командвана от комунистите, която върлуваше между Ловеч и Троян, нападнаше и избиваше граждани само затова, че бяха омразни тям – на комунистите. Кой уби ген. Христо Луков, полк. Пантев, бивш директор на полицията, народния представител Сотир Янев, Запрян Клявков и колко още, да продължавам ли списъка? Той би бил безкраен.“¹²

Идеалисти ли? Платени агенти на Коминтерна!

И не на последно място трябва да се отбележи фактът, че терористите от БКП не правят нищо, без да им бъде заплатен хонорар. За своето пъклено дело – да внесе и складира експлозива в църквата „Света Неделя“ клисарят Петър Задгорски получава 11 000 лева. Всеки партиен сътрудник получава минимум по 3000 лева месечно възнаграждение, а терористът Марко Фридман, през когото минават над 400 000 лева за по-малко от 30 дни, получава заплата от 5000 лева (за сравнение през 1925 г. един гимназиален учител има заплата около 1200–1500 лева).¹³ Секретарите на Комунистическата партия, редакторите на „Работнически вестник“ и „Ново време“ получават месечно по 15000 лева заплата.¹⁴ В следствените показания на Цола Драгойчева може да се прочете признанието й: „Парите в партията оказаха твърде много своето пагубно влияние върху движението, защото и при най-елементарно посягане към какъвто и да било, член на партията, за каквато и да било работа, той чакаше възнаграждение.“¹⁵

Години наред в България на имената на атентаторите, масови убийци и терористи бяха наречени градове, улици, предприятия. Жертвите им и до днес тънат в забрава. Попитайте някой дали може да спомене и 4–5 имена на онези загинали в руините на катедралата 213 българи. Между които е и тогавашният кмет на София.

Даниела Горчева

1. Цанков, Александър. „Моето време. Мемоари“, София, изд. Прозорец. Стр. 263.
2. Цанков, Александър. Там, стр. 349
3. Цанков, Александър. Пак там, стр. 350
4. Любомирска, Майя. За 90 години само Ал Кайда успя да бие по тероризъм българските комунисти. Faktor.bg, 2015
5. Иванова, Илиана. Атентатът в църквата „Света Неделя“ в спомените на един оцелял генерал. Glasove.com, 2015
6. Радев, Валентин. Отровни митове. София, 1994. Изд. Веле Кралевски.
7. Цанков, Александър. Пак там, стр. 352

8. ЦДА, ф. 3 б, оп. 1, а. е. 38, л. 18 – 28, 33–34. Из протоколите на Московската конференция (Московското съвещание) на БКП.
9. ЦДА, ф. 3 б, оп. 1, а. е. 38, л. 33 – 39, 51 – 52. Из протоколите на Московската конференция на БКП. Москва, 30 юли – 15 август 1925 г.
10. Цанков, Александър. Пак там, стр. 262
11. Цанков, Александър. Пак там, стр. 263
12. Цанков, Александър. Пак там, стр. 263
13. Куцаров, Иван. Кървавият Велики четвъртък. Webcafe.bg
14. Бичев, Пана. Надвечерието на атентата. Велики четвъртък 1925 г стр.37
15. Бичев, Пана. Пак там, стр.150